

vsako vedo ogromna škoda, s katero izgublja svojo kredibilnost, hkrati pa ustvarja mišljenje, da določena veda ni to, za kar se ima, ampak je nekaj čisto drugega, neobvezujočega, splošnega in je le s časom in prilikami ter splošnim okusom pogojen akademski aktivizem in debatni krožek.

Nič novega, Zorica, kajne? Koliko besed je bilo že izrečenih in napisanih o vsem tem. Od jubileja do jubileja pa upamo na jutrišnja razsvetljenja.

Viri in literatura

BASKAR, Bojan: Način potovanja in orientalistično potopisje v avstro-ogriški provinci: Primer Antona Aškerc. *Glasnik SED* 3/4, 2008, 24–35.

HUZJAN, Vanja: Podoba otroka v slovenski ljudski pripovedni pesmi: Psihoanalitične vinjete. *Traditiones* 1, 2008, 113–134.

MILAKOVIČ, Milan in Himzo Polovina Himzo: Simbolizacija erotiskog

konflikta u Hasanaginici. V: *21. kongres SUFJ, Čapljina 1974*. Sarajevo, 1976, 331–336.

POLOVINA, Himzo, Nada Ludvig-Pečar, Ivan Cerić in Ivan Milaković: Folklorno poetsko stvaralaštvo BIH u svjetlu socijalne psihotrijske interpretacije alkoholisanosti i alkoholizma. V: *Kongres ZDFJ Piran. Glasnik SED* 5, 1977, 160–166.

POLOVINA, Himzo, Nada Ludvig-Pečar in Ivan Milaković Ivan: Folklorno poetsko stvaralaštvo kondicionirano emotivnom potrebom grupe u specifičnim situacijama narodnog otpora. V: *Rad 23. kongresa SUFJ, Slavonski Brod 1976*. Zagreb, 1981, 69–74.

SAID, Edward: *Orientalizem: Zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: ISH, 1996.

SIMONIČ, Peter: Nacionalizacija fevdalne ideologije J. V. Valvasorja. *Glasnik SED* 3/4, 2008, 52–58.

DVA IZRAZA IN PRECEJ VEČ TEŽAV FOLKLORIZIRANJ PLESNIH IN DRUGIH PRVIN IZROČILA

Šestdeset let mineva od ustanovitve profesionalne/poklicne hrvaške folklorne skupine – *Ansambla narodnih plesova i pjesama Hrvatske Lado*, ki je leta 2009 obletnico delovanja proslavila z več dogodki, tudi z jubilejnim koncertom v ponedeljek, 16. 11. 2009, v razprodani dvorani Vatroslav Lisinski v Zagrebu, in z izdajo knjige *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zbornik je ob urednicah Zorici Vitez in Miroslavi Vučić pripravil uredniški odbor v sestavi Ivana Lušić, Ivan Ivančan ml., Krešimir Dabo, Martina Žužul, Maja Brkljačić in Sanja Aralica, izdala pa *Ansabl narodnih plesova i pjesama Hrvatske Lado* in *Školska knjiga, d. d.* Dvanajst dni po *Ladovem* jubilejnem koncertu, 28. 11. 2009, pa je 60-letnico delovanja praznovala Folklorna skupina Sava iz Kranja, ki je ob častitljivem jubileju pripravila slavnostni koncert z dvema ponovitvama, razstavo in še nekaj drugimi aktivnostmi. Primerljivi niso ne skupini ne spremljevalni dogodki, je pa omenjeno dogajanje vzbudilo željo po premisleku o posledicah folkloriziranja plesnega in z njim povezanega izročila v različnih okoljih in na različne načine ter o tem, česa se je mogoče naučiti iz prakse.

O knjigi o *Ladu* in njegovem koncertu

Knjiga *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*, pisana dvojezično (hrvaško/angleško), na 250 straneh prinaša prispevke avtorjev Ivane Lušić, Anteja Žužula, Zorice Vitez, Ivana Ivančana, ml., Maria Šimundže, Denisa Derka, Bojana Pogrmilovića, Stjepana Sremca, Hanibala Dundovića, Tvrtka Zebca, Boža Potočnika, Lidije Bajuk in Stipa Botice, Joške Čaleta, Vesne Zorić, Nikole Albaneže, Nane Šojlev in Iva Pervana. Številne barvne fotografije knjigo, izdano s trdimi platnicami, slikovito dopolnjujejo.

Kot je zapisano v v knjigi priloženi knjižni kazalki, gre za »razkošno monografijo, ki združuje vrhunske strokovnjake in poznavalce tradicijske kulture« in, kot je bilo mogoče razbrati iz ust več govornikov na slavnostnem koncertu ob 60-letnici delovanja, naj bi tako skupina kot knjiga vrhunsko in edinstveno predstavili »hrvaško ljudsko dediščino«. Na zavihu platnic beremo: »LADO hkrati predstavlja preteklost in sodobnost: hrvaško tradicijsko plesno in glasbeno dediščino in sodobne oblike njene življenja. Ker LADO je točno to – sodobni odraz nekdanjih plesnih in glasbenih praks hrvaškega naroda oziroma njihova interpretacija, namenjena prikazovanju na odru in v avdiovizualnih medijih.« V teh besedah je več resnic, kot jih ponuja celotna knjiga ali kot so jih na koncertu ob 60-letnici delovanja ponudili nacionalistično razpoloženi slavilci hrvaškosti. Zlagana, unificirana, stereotipizirana, avtorizirana podoba plesnega in glasbenega izročila, ki jo dopolnjuje stereotipizirana in nacionalizirana (hrvatizirana in/ali regionalizirana) kostumska podoba, temelječa izključno na tipiziranem pripadnostnem kostumiranju, je odrsko izjemno domišljena in prepričljiva, za kar je treba avtorjem izreči iskrene čestitke, po drugi strani pa je v njej manj ljudskosti, če pod tem izrazom razumemo nekdanjo kmetskost – nekdanji način življenja kmečkega prebivalstva – kot jo je mogoče srečati na današnjih veseljih, ki brez folklornih kostumov, folklornih skupin in folklorizirane glasbe potekajo v vaškem ali mestnem okolju. Doumevanje ljudskosti in njeno prenašanje na oder ni le težava *Lada*, še manj zgolj težava folklornih skupin, je pa pri poklicnih izvajalcih še toliko bolj pereča kot pri nepoklicnih, kajti ob prednostih, ki jih ponuja profesionalizem pri poustvarjanju nekdanjih kulturnih prvin, so oblikovalci programov in izvajalci veliko bolj omejeni (in zlagani) kot mnoge nepoklicne

* Bojan Knific, dr. etnol. in kult. antropol., samostojni strokovni svetovalec za folklorno dejavnost na Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – JSKD. 1000 Ljubljana, Štefanova 5, bojan.knific@jskd.si

folklorne skupine, še zlasti, če si slednje prizadevajo, da prvine izročila na oblikovni ravni ne bi pretirano spreminjale. Zakaj bi bili ljubiteljski folklorniki v svojih dejanjih bolj prepričljivi kot profesionalni? Zaradi več vzrokov; tudi zaradi večje spontanosti in marsikdaj ustrežnejše starosti. (Poklicna), močno naličena igralka v vlogi neveste v predstavi *Lada*, stara kakih trideset let, težko prepriča, da je upravičena do nošenja venčka – simbola nedolžnosti in čistosti, narejen nasme, ki bolj kot s partnerjem koketira z opazovalci (torej z gledalci) pa nas še dodatno odvrne od misli, da gre za dekle iz kmečkega okolja, ki je tik pred poroko. In težko prepričajo ženske in moški pri petdesetih letih, ki igrajo mladenke in mladeniče in z narejenimi avtomatiziranimi pogledi in gestami skušajo prepričati gledalce, da so najstniki, ki se pravkar zaljubljujejo. Čeprav je navadno večna želja večine, ki delujejo v folklornih skupinah in upoštevajo veljavna načela folklorne dejavnosti tako na Slovenskem kot na Hrvaškem, da bi, kot je v razmišljanju ob 60-letnici *Lada* zapisala Zorica Vitez, »ostali čim bližji nekdanjim oblikam in načinom izvedbe« (Vitez 2009: 12), to pogosto ostaja le želja. Še huje. Pogosto niti ne gre za željo, kajti če bi bila ta res močna, bi se lahko bolj intenzivno udeležila. Gre za modno in pogosto izrečeno frazo – »biti čim bližje izročilu« – ki se sicer udejanja, a le toliko, kot s(m) o izročilo snovalci programov zmožni dojemati in pripravljene nepotvorjeno prenašati v sodobnost. Tudi pri *Ladu* gre za »umetniško obdelavo plesnega in glasbenega izročila« (Ivančan 2009: 24), zato je o trditvah, da *Lado* »maksimalno spoštuje izvornost v vsej njeni lepoti in pomembnosti« (Derk 2009: 75), da »plesni in prostorski elementi, glasba in plesalčeva interpretacija (stilski elementi) ostajajo blizu ali enaki izvornim oblikam in njihovemu bistvu« (Sremac 2009: 97), da so »kostumi (neprevedeno: kostimi) najpogosteje izvorni ali dostojne rekonstrukcije« (Sremac 2009: 104), vredno premišljati in pomišljati. Kaj bi bilo bližje izvornosti? Izročilo, ki je živelo in živi med ljudmi, ali izročilo, ki se preoblikuje v folklorni skupini in je zašlo nazaj v okolje, iz katerega je bilo vzeto? Menim, da ni dvoma, da tisto, ki je živelo in živi med ljudmi. Božo Potočnik priznava, da se je na primer pesemsko izročilo v *Ladu* preoblikovalo. »Pesem *Lada*, deloma spremenjena, predvsem skrajšana in bolj dinamična, a tudi harmonsko obogatena, z eno besedo posodobljena, se je postopno vračala k izvornim okoljem, kjer je že slabelo poznavanje starejšega izročila« (Potočnik 2009: 134). Folklorizirano izročilo se je tako iz mestnega okolja, kjer je bilo »strokovno« preoblikovano, v preoblikovani podobi vrnilo v okolje, iz katerega je bilo primarno vzeto. V tem primeru gre brez dvoma za narejeno – izumljeno izvornost. A kljub zavedanju o spremenljivosti in prenašajočnosti zagovarjanje izvornosti, avtohtonosti, nepotvorjenosti, ipd. odlično deluje v današnjem političnem in globalnem svetu, v katerem nas prvine izročila povezujejo z nekim bistvom, ki mu pripadamo – s koreninami, iz katerih naj bi zrasli pripadniki določene etnične, navadno s prostorom povezane skupnosti.

Želena in posredovana predstava o superiornosti *Lada* v primerjavi z drugimi profesionalnimi folklornimi skupinami v svetu in nadsuperiornosti v primerjavi z ljubitelji je deloma upravičena, čeprav v knjigi *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure* zapisane misli – na primer misel Anteja Žužule, da gre za »briljant svetovne kulturne dediščine« in da ni »nihče kot *Lado*« (Žužul 2009: 9–10) – kljub vsemu vzbujajo mešane občutke, pri katerih človek ne ve, ali gre za izraz ponosa, ki presega nacionalistično misel, ali pa za izrazit in povsem odkrit

znak nacionalizma. Folklorne skupine delujejo skladno s političnimi interesi (Filippou idr. 2006) in podpirajo prizadevanja za oblikovanje enotne etnične identitete, ob čemer se s poustvarjanji izročila, vzete iz manjših prostorskih enot znotraj etničnega ozemlja, razvijajo tudi pripadnosti ožjim lokalnim skupnostim. Tako tudi pripadnostni kostumi – »tipi narodnih noš«, ki sledijo delitvi Hrvaške na panonsko, dinarsko in jadransko območje (Zorić 2009: 181), razvijajo identiteto in občutek pripadnosti ter povezanosti z lokalnimi skupnostmi, pa čeprav gre zgolj za likovni izraz, v katerem je scenski kostum (»scenski kostim«) – torej tisto, kar *noša* (»nošnja«) na sceni resnično je (Zorić 2009: 186) – predmet občudovanja in predmet, ki na odru prikazano plesno izročilo še bolj intenzivno poveže s prostorom. Trditev etnologinje iz etnografskega muzeja v Zagrebu, da se je »tradicijska obleka« (»tradicijsko ruho«) na Hrvaškem v vsakdanjiku nehala nositi sredi 20. stoletja (Zorić 2009: 185), verjetno ne zdrži resnejše analize, kajti viri in pričevanja bi potrdili, da so bile tudi v vaškem okolju na Hrvaškem, še bolj pa v mestnem, »nošnje« (pripadnostni kostumi) že ob koncu 19. stoletja, najpozneje pa v začetku 20., predmet kostumiranja in so jih ljudje oblačili ob posebno slovesnih priložnostih.

Kvaziizvirne oblike v novih funkcijah

Pojem in pomen »izvirnosti« sta mistificirana. V splošni rabi se z njo izražajo domače poreklo, enkratnost, starost in tudi nespremenljivost kulturnih pojavov, v znanosti pa je o izvornosti nemogoče govoriti, kajti znanost kulturo dojema kot proces, v katerem se vse menja. Nič ni od nekdanj, nič ni za vekomaj in nič ni nespremenljivega, le naše poznavanje kulture je omejeno s časom njenega dokumentiranja (Vitez 2009: 147) in še z marsičem. In, kot pravi Zorica Vitez, ljudje le zaradi pomanjkanja znanja in drugih izkušenj program *Lada* dojemajo kot »izvirno folkloro«, in se, kar naj bi bilo pravzaprav za folklorno skupino banalno, na podlagi te podobe spuščajo v njeno prirrejanje in interpretiranje, zaradi česar imajo odrske interpretacije plesnega izročila *Lada* še večji vpliv na današnje dojetje hrvaške kulturne dediščine (2009: 147), kot bi ga imele sicer. A na podobo, ki si jo ustvarjamo o izročilu, ne vplivajo le v svetu znane folklorne skupine, ampak pravzaprav vse, ki delujejo, zato je zelo pomembno, kako izročilo interpretirajo in kako blizu so neki nikoli sicer zares ujeti »izvirnosti«, s katero je na splošno prepleteno dojetje folklorne dejavnosti. Pri folklornih skupinah tisto, kar je bilo v preteklosti za življenje ljudi bistvenega pomena in je vplivalo na sam plesni dogodek – na primer s plesom povezan svatbeni obred – na odru ni več pomembno, kajti pomembne so le nekdanje za sodobnost prilagojene oblikovne, ne pa funkcijske kategorije. V ljudskem življenju je oblika sledila funkciji – oblika je bila funkciji podrejena in je bila z njo skladna, danes pa je oblika tista kategorija, ki narekuje vse drugo. Tudi v folklornih skupinah funkcija najodločilneje zaznamuje oblikovanje njihovih programov, a ne funkcija nekdanjih kulturnih prvin, ki jih folklorne skupine interpretirajo, ampak funkcija folklornih skupin v sodobnosti. Te vplivajo na oblikovanje identitet, tako kot na primer festivali, na katerih se folklorne skupine predstavljajo in kjer po eni strani ohranjajo obstoječo skupinsko identiteto, po drugi pa pomagajo tudi pri izumljanju novih (Guss 2000). Z redefiniranjem tega, kar se političnim oblastem in njihovim odvisnikom (pravzaprav vsem državljanom) zdi »avtentično« ali »izvirno« in pravo, se spreminjajo tudi programi folklornih skupin, ki v

enem razvojnem obdobju poudarjajo ene, v drugem pa druge reči. Na Švedskem so na primer začele folklorne skupine nastajati ob koncu 19. stoletja, ko so z odrskimi predstavami prikazovale eksotično in idealizirano švedstvo in so v prvih desetletjih 20. stoletja izhajale iz romantičnih predstav o ljudski kulturi, pri čemer je bil pomen »naravnosti« postavljen pred tehnično izvedbo. Pozneje so se osredotočale na vzgajanje občinstva in revitalizacijo plesnega izročila in se po prelomu tisočletja ponovno vrnile k začetku – k zabavnim spektaklom (Vail 2003: 100–101), ki si jih v zadnjih letih želijo in jih udejanjajo tudi posamezne slovenske folklorne skupine.

Izjema iz slovenske prakse

Če je slavnostni *Ladov* koncert hote ali nehoje predstavil pestro paleto folkloriziranih oblik hrvaškega plesnega in s plesom povezanega izročila, je bilo drugače s slavnostnim koncertom Folklorne skupine Sava, ki je bil prav tako predstavljen ob 60-letnici ustanovitve skupine. Na njem je bilo mogoče videti nekaj »starih« odrskih postavitev ali njihovih posameznih delov in precej več iskanj novega. Žal novo ni (z)moglo prekašati starega in žal se je tisto, kar naj bi glede na načela, veljavna v folklorni dejavnosti na Slovenskem, folklorne skupine počele – v ne pretirano prirejani obliki poustvarjale plesno izročilo – še najbolj odražalo v odrskih postavitvah plesov, ki primarno domujejo zunaj slovenskega etničnega ozemlja. Pokazalo se je, da je imela Folklorna skupina Sava »zlate generacije« – folklornike, ki so bili večji svojega dela in so z velikim zanosom in s posebnim odnosom do plesnega izročila negovali njegove iz preteklosti izvirajoče oblike. Pravzaprav je najhuje in za sodobnost najbolj travmatično videti prav to, da »stari«, ki po videzu in gibnosti ne ustrezajo postavljenim konceptom ter imamo pri doumevanju njihovih vlog podobne težave kot pri *Ladu*, v marsičem drugim prekašajo »mlade« – tudi v dojemanju folkloriziranega izročila in občutenju njegovih primarnih in sekundarnih oblik. Znajo (za)živeti z njim in ne čutijo potrebe, da bi ga preoblikovali do nerazpoznavnosti. Tega morda tudi večina mladih, ki se ukvarja s folklorno dejavnostjo na Slovenskem, ne želi, a obstajajo izjeme, ki svojo voljo, prežeto z željo po avtorizaciji plesnega izročila, prenašajo na druge. Ob 60-letnici Folklorne skupine Sava bi bilo za del programa starejših folklornikov prav čestitati obema: nekdanjim generacijam, da so ohranile spomin, in sodobnim ustvarjalcem koncertnega programa za nevmešavanje v ta del programa.

Ob upoštevanju, da je bilo na koncertu nekaj plesov iz starega repertoarja odrskih postavitev mogoče videti v njim ustrezni podobi, če kot ustrezna jemljemo merila, ki so se na Slovenskem uveljavila v zadnjih letih v okviru folklorne dejavnosti, bi večino drugega programa težko umestili med dejavnosti folklorne skupine. Zakaj? Glavna naloga in dolžnost folklornih skupin na Slovenskem, vsaj kot se to področje razume znotraj folklorne dejavnosti na Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti in kolikor poznam stališča strokovnega sveta Zveze ljudskih tradicijskih skupin na Slovenskem, ostaja v poustvarjanju pestrih oblik plesnega in njemu sorodnega ali pa z njim povezanega izročila na način, da bo v odrskih postavitvah, ki morajo biti sodobnemu človeku gledljive, v oblikovnem pogledu čim manj spremenjeno. S folklorizacijo izročila se nujno spreminja njegova funkcija, s tem, če to želimo ali ne, tudi oblike, čemur naj bi se glede na sedanje smernice čim bolj izogibali in hkrati skrbeli, da programi folklornih skupin ne bi bili bolj plod

sodobnosti kot preteklosti. Avtorstvo, ki se ga moramo zavedati in upoštevati, je mogoče čutiti v vseh odrskih postavitvah, ki jih pripravljajo folklorne skupine na Slovenskem ali kjerkoli drugje po svetu, a kljub temu se je vredno truditi, da ne bi prevladalo in da s pretiranimi posegi v spoznane – zapisane in opisane – oblike izročila ne bi povsem prekrilo in zakrilo njegove nekdanje podobe. Za folklorno dejavnost na Slovenskem, ki se zaenkrat razvija izključno v ljubiteljskih krogih, so prav pretirani in preveč občutni avtorski posegi tisti, od katerih bi se bilo treba najbolj odmakniti, saj v svetu marsikje od devetdesetih let 20. stoletja ali pa prav v zadnjih letih ugotavljajo, da so zaradi avtorizacije, prepletene z željo po vsečnosti občinstvu, in agresivne politizacije pozabili temeljne oblike izročila in sedaj skoraj ne vidijo možnosti, da bi naredili korak k avtentizaciji – korak k poustvarjanju folklorne in ne k poustvarjanju že folkloriziranih oblik izročila. Te težave zaznavajo v Srbiji, spremembe v teh pogledih pa so opazne zlasti v nekaterih obalnih državah in državah nekdanje Sovjetske zveze (glej npr. Ciubrinskas 2000; Cash 2002; Cash 2007; Kendirbaeva 1994; Rüütel 2006; Kuutma 1997; Chetyrova 2006). Plesne prvine, na Slovenskem folklorizirane že v 19. stoletju ali v zgodnji dobi razvoja folklornih skupin, so sicer sestavni del programov današnjih folklornih skupin, menim pa, da ni koristno njihovo ponovno preoblikovanje – preinterpretiranje, še zlasti ne, če ne prispeva k boljšemu razumevanju časa, razmer, motivov in možnosti, ki so vplivali na prvotno folklorizacijo.

Samovoljna, nepotrebna avtorizacija ali svobodni izraz današnjega časa

Predalčkanje morda ni najbolj ustrezno, kadar želimo celostno razvijati neko človekovo delovanje, vendar brez umeščanja in kategoriziranja stvari in pojavov ni mogoče niti misliti, kaj šele delovati. In če pojasnim predalčkanje v okviru ljubiteljskih dejavnosti na Slovenskem, potem vsaj zaenkrat glasbeno-plesnoscenska dela, pri katerih je avtorstvo bolj opazno kot izročilo samo, ne sodijo v kategorijo folklorne dejavnosti, ampak so jim bližje druga področja (gledališko, plesno, glasbeno, ipd.). Tam je dovolj prostora in razumevanja za avtorske interpretacije česar koli, tudi izročila – in konec koncev – na teh področjih deluje veliko ljudi, ki bi z drugega zornega kota znali izreči strokovno vrednostno sodbo tistih glasbeno-plesnoscenskih dogodkov, ki so jim prvine izročila navdih za pripravo avtorskih stvaritev. Ljudski ples se s prehodom na oder preoblikuje v folklorni ples, ki naj bi ga folklorne skupine skušale ohranjati tudi v prihodnje, odmakniti pa bi se želeli od avtorskih plesov (balet nekatere različice prirejanih ljudskih plesov označuje kot karakterni ples), ki imajo sicer možnost, da postanejo ali ljudski ali folklorni, a je za to potrebno njihovo širše sprejetje – splošno sprejetje zunaj folklornih skupin in večdesetletno udejanjanje v praksi ali pa večdesetletno izvajanje teh novonastalih plesnih oblik v folklornih skupinah. Tako so nastali nekateri novi »ljudski« plesi v Beli krajini (glej npr. novonastale plese v Ramovš 1995). Ali imajo plesi, ki jih je predstavil obravnavani projekt, možnost postati ljudski ali folklorni, bo pokazal čas, zaenkrat pa večini novih ali pre(u)rejenih titula *folklorni* ne pristaja.

O vsebini programa ob 60-letnici delovanja kranjske Folklorne skupine Sava pa še nekaj bolj konkretnega. Pri kostumski podobnosti kljub avtorizaciji plesnega in glasbenega izročila ni prišlo do iskanj možnih novih interpretacij oblačilne dediščine. Prišlo je sicer do novih, žal ne dovolj premišljenih kombinacij v kostum-

skih nizih, ki pa niso podkrepili programa, niti z njim niso bili skladni. Oblačilni kosi siceršnjega oblačenja, še bolj pa oblačilni kosi kostumiranja skupaj s svojo obliko nosijo simboliko, zaradi katere jih ljudje – poznavalci in nepoznavalci oblačilne dediščine – umeščamo v določeni prostor, čas in družbeni sloj. Krila z životki in predpasnike, ki jih folklorne skupine na Slovenskem, ki poustvarjajo rezijansko plesno izročilo, v podobnih oblikah že leta primarno uporabljajo ob izvajanju plesov, zapisanih v Rezi-ji, zato težko umestimo v »Panonijo«, kjer so bili prikazani, še zlasti zato, ker ne gre le za folklorne kostume, ampak hkrati za pripadnostne kostume z več kot stoletno zgodovino. Veliko laže, primerneje in z oblačilno dediščino skladneje bi bilo mešanje oblačilnih sestavin, ki se odmikajo od pripadnostnega kostumiranja, kajti bistvena značilnost pripadnostnih kostumov je prav v tem, da so po svoji obliki umeščeni v določen prostor – v določeno s prostorom povezano skupnost, ki se z njimi istoveti ali pa jo z njo povezujejo drugi. Enako težavo predstavljajo ženski pasovi, ki primarno sodijo v Rezi-jo, na koncertu pa so bili umeščeni v povsem drugo okolje. Ob tem pa je bila za prepričljivost prikazanega moteča še vrsta drugih anomalij (obleka, ki jo je plesalka oblekla tako, da je bil njen sprednji del zadaj; praznja podoba oblačenja metliških okoličanov, ki verjetno ni namenoma poudarjala zmečkanosti oblačil; nošenje rokavcev zunaj kril, kar viri za oblačilno dediščino ne bi potrdili; cenenost, a bleščavost ženskega niza folklornih kostumov, v katerih so plesalci izvajali ples *Stu ledi*; mešanje prekmurskih pripadnostnih kostumov (s pikastimi rutami, z životki, ipd.) s kostumi, v katerih se bolj zgledno odraža nekdanje oblačenje Prekmurcev; mešanje ženskih rezijanskih pripadnostnih kostumov z moškimi, oblečenimi po sodobni oblačilni modi; z zelenim platnom in bršljanom pokrit zeleni Jurij, ipd.) (več o pripadnostnem kostumiranju in kostumiranju folklornih skupin glej Knific 2008).

Pravzaprav pa bi moralo biti razmišljanje o kostumski podobi drugačno in usmerjeno k novim iskanjem, kajti k avtorizaciji plesnega in glasbenega izročila bi sodila tudi avtorsko oblikovana in posodobljena kostumska podoba – a ne posodobljena na način, da bi bile iz nizov folklornih kostumov izbrane posamezne sestavine in sestavljene v nove nize, ampak posodobljena tako, da bi sestavljala ustrezno celoto s plesnim in z glasbenim programom. Tudi plesi niso bili spremenjeni tako, da bi bili iz njih (npr. iz zibnšrita, šotiša, šamarjanke ...) najprej izbrani posamezni koraki, nato pa sestavljeni v nove celote, niti se to ni zgodilo pri glasbeni spremljavi in niti se to ne bi zgodilo s folklornimi kostumi, če bi bil projekt primerneje zastavljen in bi avtor kostumske podobe znal na projekt pogledati holistično.

Avtorizacija plesnega in glasbenega izročila je bila verjetno zaradi avtorjeve afinitete do tega področja bolj dodelana in veliko bolj opazna, temeljila pa je deloma na izmišljanju plesnih oblik, bolj pa na povzemanju oblik folkloriziranega plesnega izročila z zunajslovenskih območij. Zastavljeni koncept je bil za folklornike zelo solidnih sposobnosti prezahteven, da bi bil lahko dobro izveden, kajti za kakovostno tovrstno avtorsko stvaritev bi potreboval precej boljše plesalce in glasbenike, ki bi bili večši umetelnih avtorskih kompozicij, ali pa precej več vaj, da predstava ne bi delovala groteskno. S petimi besedami bi projekt, ki je brez dvoma zahteval veliko truda vseh članov folklorne skupine in celotnega vodstva, označil kot banalizacijo izročila v več dejanjih, kajti v imenu folklorne skupine in folklorne dejavnosti z redkimi izjemami nismo videli ne folklornih plesov ne slišali glasbe, ki

bi jo s temi plesi lahko brez pomislekov povezali, prav tako pa nismo videli folklornih kostumov, ki bi izpolnili pričakovanja. Morda je to tudi izvorni greh. Mnogo bolje bi bilo, da bi tovrstne projekte in avtorske izzive ljudje, ki si želijo »posodobiti« izročilo in ga predstaviti kot sodobno in ljudem všečno umetniško stvaritev, pripravljali z gledališko, s plesno ali kakšno drugo skupino, saj bi jim te omogočile dobro sprejetost avtorstva, tako pa zlasti folklorniki, ki poznamo vsaj drobec izročila, ne moremo mimo tega, da v programu iščemo njegove »nepotvorjene« oblike, ki pa jih skoraj ni mogoče najti. Tudi glasbene skupine se lotevajo omenjenemu projektu podobnih avtorskih interpretacij, a ne v imenu ljudskih pevcev in godcev, ampak v imenu sodobnih (po)ustvarjalcev in iskalcev nečesa novega. Iščejo nove izraze, nove interpretacije, a se ne skrivajo pod folklorno dejavnostjo, niti v njej ne iščejo ne finančne ne kakršnekoli druge podpore.

Plesne viže so se zaradi avtorskih priredb in ponekod zaradi nedovršene izvedbe po nepotrebnem izgubljale, ples pa je dobival oblike, kakršnih Slovenci do nedavnega nismo poznali; in ne le oblik, tudi kombinacij, ki ne izvirajo iz izročila (na primer božanje zelenega Jurija in ples okoli njega). Deloma je verjetno na to vplivalo nepoznavanje izročila, kajti v njem bi bilo mogoče najti vrsto motivov, ki so odrsko prav tako zanimivi kot predstavljeni avtorski izumi, deloma pa je to nastalo iz želje, da bi bil program drugačen od že videnega. (Je plesni motiv *Glamoča* res treba predstavljati v Črnomelj v Belo krajino?) Dodatna žalost pa je v tem, da je bila zelena in predstavljena drugačnost pogosto kopirana – je sicer delovala avtorsko, a avtorska dejansko ni bila. Povzeta je bila z »juga«, »vzhoda« in s »severa«, kjer so ob folklorizaciji izročila oblikovali odrske interpretacije, videne tudi v tem projektu. Menim da ne prispevajo k razumevanju kulturne raznovrstnosti, niti ne k stapljanju kulturnih prvin, gre bolj za željo po iskanju drugačnosti, temeljni težnji, ki ji sledi vsakršna folklorna dejavnost, a vsaj taka, kot je bila prikazana, v okviru ljubiteljske folklorne dejavnosti na Slovenskem zaenkrat ni zelena.

Strategije, s katerimi družbene skupine označujejo Sebe in razločujejo Sebe od Drugih, so postale osrednja tema znanosti, ki se ukvarjajo z družbo in so odločilne za manipulacijo kulturnih identitet v postsocialističnih družbah Srednje in Vzhodne Evrope. Manipulacija z določenimi kulturnimi konstrukti – kulturnimi simboli in predstavami – je usmerjena v predstavitev edinstvenosti in enkratnosti nacionalnih kultur ter je priročen način ustvarjanja kulturnih konstruktov, kot so tradicija, tradicionalna ljudska kultura ali etnična kultura (Ciubrinskas 2000: 19), tudi dediščina. Prvine kmečke kulture se vedno in povsod vključujejo v nacionalno simboliko, a ne v oblikah, v kakršnih so obstajale. Tako kot drugod po svetu – na primer na Madžarskem (Fügedi 2000: 9; Hofer 1991) – tudi na Slovenskem v nacionalno simboliko uhajajo prvine preteklosti v preoblikovani podobi, bi si pa v folklorni dejavnosti na Slovenskem kljub zavedanju o naši nezmožnosti celostnega dojetja izročila kljub temu želeli, da bi ga folklorne skupine uspele poustvarjati v podobah, za katere si predstavljamo, da so precej blizu vsaj tistim, ki so dokumentirane.

Viri in literatura

CASH, Jennifer: After The Folkloric Movement: Traditional Life in Post-Socialist Moldova. *Anthropology of East Europe Review* 20(2), 2002, [116](http://209.85.129.132/search?q=cache:EETHXyTnZYIJ:docs.moldova.org/download/documents-artstraditions-culture-cash-305.pdf+After+The+Folkloric+Movement&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si, 1. 2. 2010.</p>
</div>
<div data-bbox=)

CASH, Jennifer: Origins, Memory, and Identity: »Villages« and the Politics of Nationalism in the Republic of Moldova. *East European politics and Societies* 21/4, 2007, 588–610.

CHEITYROVA, Liubov: Who Are You, Friend of Steppes, Kalmyk?: Ethnic and Cultural Identity of the Kalmyks, <http://www.crvp.org/seminar/05-seminar/Liubov%20Chetyrova.htm>, 22. 12. 2006.

CIUBRINSKAS, Vytis: Revival of Tradition for Reconstruction of Identity: Lithuanian Case. *Folk. Journal of Danish Ethnographic Society* 40, 2000, 19–40.

DERK, Denis: LADO – pokretačka snaga kulturološkog pokreta. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 71–76.

FILIPPOU, Filippos, Vasilis Serbezis, Yvonne Harahousou, Cristos Kabitis, Maria Koleta, Dimitra Varsami, Helene Versami in Demos Davoras: The Folk Dance as Theatrical Performance and the Training of Dance Teachers. *Art and humanities in Higher Education* 5, 2006, 51–63.

FÜGEDI, Marta: The Discovery of Matyo Folk Art. *Hungarian Heritage* 1, 2000, 9–18.

HOFER, Thomas: Construction of the »Folk Cultural Heritage« in Hungary and Rival Version of National Identity. *Ethnologia Europaea* 21, 1991, 145–70.

IVANČAN, Ivan ml.: LADO danas. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 15–54.

GUSS, David M.: *The Festive State: Race, Ethnicity, and Nationalism as Cultural Performance*. Berkeley: University of California Press, 2000.

KENDIRBAEVA, Gulnar: Folklore and Folklorism in Kazakhstan. *Asian Folklore Studies* 53, 1994, 97–123.

KNIFIC, Bojan: Kostumiranje folklornih skupin: Med historično pričevalnostjo in izkazovanjem istovetnosti. Doktorska disertacija. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2008.

KUUTMA, Kristin: Changes in folk culture and folklore ensembles. *Folklore* 6, 1997, <http://www.folklore.ee/folklore/vol6/krifolk6.htm>, 21. 12. 2006.

POTOČNIK, Božo: *Zelen venčec* ansambla LADO. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 129–136.

RAMOVŠ, Mirko: *Polka je ukazana: Plesno izročilo na Slovenskem: Bela krajina in Kostel*. Ljubljana: Založba Kres, 1995.

RÜÜTEL, Ingrid: The singing revolution: Living traditional cultures and folklore movement in Estonia today. V: *2001–2003 European Network of Traditional Music and Dance*, <http://www.eurotradmusic.net/news/article.asp?lang=en&Nr=140>, 8. 9. 2006.

SREMAC, Stjepan: Povjest Lada. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 93–118.

VAIL, June A.: Staging »Sweden«: A Typology for Folk Dance in Performance. *Scandinavian Studies* 75, 2003, 89–102, http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-3049609/Staging-Sweden-a-typology-for.html, 28. 2. 2008.

VITEZ, Zorica: 60 godina Lada. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 11–14.

ZORIĆ, Vesna: Lado i tradicijsko ruho. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 181–192.

ŽUŽUL, Ante: LADO – briljant svjetske kulture. V: Zorica Vitez in Miroslava Vučić (ur.), *Lado: Hrvatsko nacionalno blago: Croatian national treasure*. Zagreb: Školska knjiga, 2009, 9–10.

DR. MOJCA RAVNIK VPIJE: »MENTORJI NAREKUJEJO! ŠKANDAL! PRIMITE LOPOVE!«

Pokojni prijatelj Borut Brumen mi je enkrat, ko je bil vpleten v mučno polemiko z Mojco Ravnik, dejal: »Sicer pa nikar ne misli, da ne boš nekega dne prišel na vrsto tudi ti.« »Pa menda ja ne misliš tega resno?« sem odvrnil, meneč, da pretirava. »Natanko tako,« je rekel, »zagotovo boš nekega dne prišel na vrsto tudi ti.« In res se je leta pozneje nekega brezveznega dne izkazalo, da je znal Borut biti preroški. Mojca Ravnik je v *Glasniku SED* objavila dokaj obsežen konstrukt, ki mu je dala naslov Ribiči pripovedujejo, mentorji narekujejo: Laži in potvarjanja o *Etnološki topografiji slovenskega etničnega ozemlja* v knjigi Nataše Rogelja.

Ker s senzacionalističnimi razkritji, žaljivimi fantastičnimi konstrukcijami in zmerjaškimi, na politične učinke preračunanimi zmerljivkami (tipa »politkomisarstvo«) načeloma ne polemiziram, svetujem Mojci Ravnik, naj, če slučajno želi polemizirati z mano kot doktorskim mentorjem Nataše Rogelja, najprej poskuša svojo razgredo polemično strast disciplinirati in svoj spis predelati v nekaj, kar bo vsaj od daleč podobno akademski polemiki. Ob tem moram izraziti tudi začudenje, da resna akademska

revija, kot je *Glasnik SED*, o kateri sicer imam dobro mnenje, v svoji rubriki Polemike sploh lahko objavi izdelek, ki bi ga z veseljem objavil rumeni tisk.

* Dr. Bojan Baskar, redni profesor socialne antropologije in mediteranistike na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: bojan.baskar@ff.uni-lj.si